

Karabük ve Çalışma Sosyolojisi ile Alâkalı Problemleri

Prof. Z. F. Fındıkoğlu

— I —

Türkiye ölçüsünde bir çalışma sosyolojisi içinde Karabük başlıbaşına bir bahis teşkil etse yeridir. Burada ilk ağır sanayi merkezi kurulmuş, bu kuruluş çeyrek asırlık bir devre boyunca yoktan var olan bir *Teknik - Ekonomik - Sosyal* örgü olarak Türk ekonomisine katılmıştır. Kendisine mahsus karakterleri bulunan bu üç faktörü, gâyet tabîî olarak ehemmiyetini birkaç kat fazlası ile göstermekte, *Karabük*'le *İrade*, yani coğrafî unsur ile psikolojik kuvvet arasında sıkı bir paralelizm kurmağa bizi sevkeylemektedir.

Bu müvaziliğin bir yanı İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nce neşredilecek bir Konferanslar Külliyyatında çıkacak «Coğrafya ve Demografya Bakımından Karabük» de tasvir edilmiş bulunuyor.¹ Gerek bu konferansımızda, gerekse 1943 de neşredilen bir tetkikiğimizde² anlatılan «Karabük'ün Teşekkülü» mes'elesinin arkası sıra birtakım sosyolojik meselelerin belireceği şüphesizdir.

Bu maddelerden biri ve başlıcası 1937 de 13 evli bir köy mahallesi olan «Karabük» de çeyrek asır sonra görülen sanayi şehrimizin çalışma müessesesidir.

Çalışan insan mes'elesinde bir tipoloji yapmak uygun olsa gerektir. Önce 1937 yılında Bük'lerle çevrili sıtma bölgesinde teknik cihazı kurmağa başlayan İngiliz ve Türk yüksek, orta ve alt teknisyenlerinden söz açmalıyız. Şüphesiz burada 25 yıllık kuruluş ve ge-

[1] Bk. Sosyoloji Konferansları, «İ. ve İ.E. nün A Serisi Konferansları», Sf. 5.

[2] Bk. Z. F. : Karabük'ün teşekkülü, 1943, «Eminönü Halkevi Neşriyatı», Sf. 12.

İşme tarihçesini nakledecek değiliz. Bugünden başlayacağız, gerilere gitmeyi, icap ettiği zaman düşüneceğiz.

Karabük'ün «Çalışan İnsan tipleri» arasında önce yukarı yüksek işçiler olarak gözönüne alınacak fen adamları ile söze başlayalım. Ziyaretimiz esnasında —ki 1960 sonudur— D.Ç.İ.'nin yüksek fen adamları sayısı 86 idi. Bu sayı, dokuz nevi ihtisas dalına dağılmıştır. Aşağıdaki cetvel, hem kolların adlarını, hem de her kolda çalışan mühendis sayısını gösteriyor. İşletmenin teknolojik yönü bizi alâkadar etmemekte ise de sırf bu dağılışı ve bölünme hakkında bir fikir vermek için, buraya bir cedvel geçiriyoruz :

Demir Çelik Fabrikalarının muhtelif kısımlarındaki mühendisler ve her koldaki sayıları

KISIMLAR	İzabe	Makina	Kimya	Elektrik	Maden	Endüstri	Y. Mimar	İnşaat	Jeolog	Sayı
Umum Müdürlükte	2	1	0	0	0	0	0	0	0	3
Kalite Kontrol Md.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Laboratuvar Md.	0	0	5	0	0	0	0	0	0	5
Sınai Emniyet Md.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
İş Hazırlama Md.	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Esas İşletmeler	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Kok Fabrikası	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3
Yüksek Fırınlar	1	0	2	1	2	0	0	0	0	5
Çelikhane	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2
Hädehaneler	2	1	0	0	0	0	0	0	0	3
Boru Fabrikaları	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Sülfürik Asit	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Gaz Teshin	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
Yardımcı İşletmeler	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Makina Bakım	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3
Elektrik Bakım	0	0	0	6	0	0	0	0	0	6
Nakliyat	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Atelyeler	0	4	0	0	0	0	0	0	0	4
Kuvvet Santrali	0	0	0	4	0	0	0	0	0	4
Etüs Tesis	0	2	1	1	0	0	0	0	0	4
Organizasyon	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Konstrüksiyon	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
İnşaat	0	0	0	0	0	0	2	2	0	4
Hammaddeler	0	0	0	0	2	0	0	0	1	3
İstanbul Mümessilliği ...	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Tevsi Montaj	0	12	0	2	1	0	4	3	0	22
<i>Yekün</i>	7	30	16	15	5	1	6	5	1	86

D.Ç.İ. mühendislerinin branşlarını gösteren bir döküm, senelere düşen sayıları ile tamamlanabilir :

<u>Yıl</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yıl</u>	<u>Sayı</u>
1938	21	1950	61
1939	26	1951	57
1940	26	1952	58
1941	31	1953	54
1942	49	1954	52
1943	44	1955	64
1944	47	1956	67
1945	50	1957	63
1946	48	1958	61
1948	53	1960	86
1949	61		

Bu cetvel de bazı mülâhazalara yol açmaktadır. İkisine işaret edelim :

1 — Kuruluştan bugüne kadar mühendis sayısı İşletmenin bünyevî gelişmesini takibetmekte, artmaktadır;

2 — Yalnız bu sayı artışı, sayıya giren «insan» ların D.Ç.İ. nde «oturmuş» insanlar olduğu zannını uyandırmamalıdır.

Bu son nokta çok mühimdir. 1937 - 1960 arasındaki yıllar esnasında dikkati çeken taraf, bu müesseseye bağlanmış ve müessesenin hayatını yaşamış yüksek teknisyen zümreye, bugün 1938'den devredilen yalnız bir tek mühendisin bulunmasıdır. Ortalama her mühendisin hayatına 5 - 8 senelik bir Karabük ikameti düşmektedir. Eski unsur olarak onbeş yıllık bu mühendisten bahsedilmektedir.

1945 senesine kadar mühendis zümresinin ancak yarısının yerli kaynaktan geldiği, gerisini ecnebî memleketlerde tahsil yapanların teşkil ettiği görülüyor. Bu unsurların çoğu, tahsillerini Avrupada ve son senelerde de Amerika'da yapan mühendislerdir. Fakat bunlar «ücret azlığı» düşüncesiyle hususî teşebbüse kaymakta, bir kısmı da gelmemek üzere Amerika'ya avdet etmektedir.

Bu tabloya sâdece üç sosyolojik mülâhaza ilâve etmek istiyoruz :

I. — D.Ç.İ., kullandığı fen adamları tipi bakımından oldukça «Başkalaşmış - Différencié» bir işletmedir ve bu vasfı ile hemen bütün dünyadaki benzerlerinden ayrılmamaktadır. Çeyrek asırlık devre içinde müessese, tablodaki mühendis kategorileri itibariyle vakit vakit azalma ve çoğalma göstermiştir. Şüphesiz kuruluş anlarında hissedilen mühendis nev'i ihtiyacı başka, kuruluşu takip eden işleyiş zamanlarında yine başkadır. 25 yıllık devre belki mühendis nev'i bakımından birçok başkalıklar gösterecektir.

II. — Konuşmamızın bir başka yerinde de söylediğim gibi müessesenin ilmî hey'eti demek olan bu zümre, her hangi bir istikrar göstermekten uzak bulunmaktadır. Bu cihet, ağır sanayi işletmemizin umumî müstahsiliyetine menfi tesir icra edebilir. Bundan başka yirmi beş sene boyunca müesseseye hizmet etmiş fencilerin teknik ilerleme ve işi kolaylaştırma hususundaki ibdaî tesirleri hakkında yapılmış bir monografinin de bazı bereketli kültürel mülahazalara yol açacağı şüphesizdir. Eğer D.Ç.İ. içinde bu gibi fen adamları varsa bunların adlarını müessesenin şeref levhalarına geçirmek, hattâ idarecileri de bu arada hesaba katmak ileri için teşvik edici, terbiyevî bir faktör sayılabilir.

III. — Nihayet çeyrek asır boyunca D.Ç.İ.'nde çalışmış fen adamlarının formasyonları hakkında bir bilginin çeşitli kültür çevreleri ile olan harsî ve mânevî bağılıklarımız hakkında aydınlatıcı olacağını düşünüyoruz. Umumiyetle yerli ve ecnebî teknik öğretim müesseselerinde yetişmiş olan ağır sanayi mühendislerinin 25 yıl esnasındaki umum sayıları, çalışma müddetleri, ayrılış sebepleri, şimdi buldukları başka resmî veya hususî iş yerleri hakkında bir ikinci monografi de çok ders verici olacaktır.

Görüştüğüm alâkalılardan bazıları, mühendislerimizin bir kısmının D.Ç.İ.'ni âdetâ bir teknik ve idare mektebi sayarak burada yetiştiklerini, piyasa şartlarını ve memleket icaplarını öğrendiklerini, ondan sonra müesseseye veda eylediklerini, halbuki işte o zaman müessese için faydalı bir hale geldiklerini anlatmaktadırlar. Son çeyrek asırlık iktisadî devletçiliğimizin her sahasında, D.Ç.İ. mensuplarının ileri sürdüğü bu davranışın müşahede edildiği malûmdur. Devlet - Babanın himayesi altında bir müddet bulunmak, sonra hususî teşebbüse kaymak! Bugünkü iktisadî hayatımızda

eğer bir hususî müteşebbis zümre varsa, bunun menşinin iktisadî ve sınaî devletçiliğimiz olduğu şüphesizdir. Bir hâdise olarak bunu nasıl karşılamalıyız? Böylece D.Ç.İ. gibi diğer iktisadî Devlet teşekküllerinin de nev'amâ bir mektep - medrese olması karşısında memnun olmak mı lâzım, yoksa tam ve verimli hale gelince firar etmenin ve yeri, işyerine intibak etmeyenlere bırakmanın prodük-tivite bakımından zararlı olduğunu düşünerek memnuniyetsizlik mi göstermek lâzım? Hükmü sizlere bırakıyorum.

Umumiyetle iktisadî Devlet teşekküllerinde ilk tecrübelerini kazanan ve pişen elemanların bir müddet sonra büyük birkaç şehirde hususî sektöre geçtiği aşikârdır. Burada da iki şık ile karşılaşılır. Ya mevcut hususî teşebbüslere intisap, yahut yeni bir hususî teşebbüs ve iş sahası yaratma. Bu takdirde acaba her iki şeklin de memleket ekonomisi bakımından kazanç olacağı, bilhassa yeni bir iş sahası yaratma ameliyesinin üstün bir değer taşıyacağı iddia edilebilir mi? Problemi sâdece ortaya koyuyor ve herhangi bir kıymet hükmünden çekiniyoruz.

Bu vesile ile yalnız bir noktaya işaret edelim: Bir nevi sosyalizm sayılan iktisadî devletçiliğimiz, bu şekil ile kaldıkça, yani sektör ikiliği buldukça bu gibi kayma ve ayrılmaların önüne geçilemez bir durum teşkil edeceği, iş ve çalışma hürriyetine hürmet eden bir demokrasi içinde kaldıkça bunun başka türlü olmayacağı aşikârdır. Yalnız Devlet sektörü, ücret ve hizmet ödeme politikasında hususî sektörle rekabete girişebilir ve *Mühendis firarı* hâdisesini önliyerek istikrar elde edebilir.

Gerek Karabük'ün entellektüel işçileri, gerek orta teknisyenleri, vasıflı işçileri, gerekse umumiyetle işçileri için bahis mevzuu olabilecek bir *Karabük'te yetişme, sonra firar* hâdisesinin bir de «İçtimaî hareketlilikle - *Mobilité sociale*» denen nesne ile ilgisi vardır³. Ücret politikasının bu hareketliliği ne derece durdurabileceği de şüphelidir. Buna rağmen D.Ç.İ.'nin elden geleni geri bırakmadığına şahit olduk. Yakın zamanlara, 1952 ye kadar tatbik edilen üç senelik kıdem üzerine otomatik terfi sistemi yerine «İş tas-

[3] Bu probleme ileride, monografik usulün yardımı ile bir başka zaman avdet edilecektir.

viri - Jub description» usulüne müracaat edilmiş, 970 iş nevi bulunmuş, terfiler bundan böyle bu usule göre yürütülmüştür⁴.

D.Ç.İ. mensuplarının işçi dışında kalanlarını memur ve hizmetliler zümresi teşkil etmektedir. Müessesenin son 15 yıllık memur ve hizmetli istatistiği, uzvî bir artışın belirtileri gibi yıldan yıla küçük inme ve çıkmaları da gösteriyor :

<u>Yıl</u>	<u>Sayı</u>	<u>Yıl</u>	<u>Sayı</u>
1945	452	1953	455
1946	446	1954	445
1947	427	1955	518
1948	411	1956	423
1949	412	1957	642
1950	390	1958	660
1951	381	1959	704
1952	380	1960	760

D.Ç.İ.'nin entellektüel işçileri hakkındaki bu mülâhazaların ardı sıra asıl D.Ç.İ. işçilerinin mes'elelerine göz atalım. Size hem işletmenin iş kollarını saymak, hem de her koldaki işçi miktarının son on senelik devrede ne nisbette arttığını göstermek için aşağıdaki cetveli veriyorum :

[4] Bu usulün 8 yıllık tatbikatı hakkında yerinde edindiğimiz bilgiye göre, kaliteye ve kültür seviyesine de ehemmiyet veren bu usulün tatbiki neticesinde okuyup yazma bilen işçi sayısı kendiliğinden % 20 den % 80'e yükselmiştir. Kendiliğinden dememiz şundan : Okuyup yazma ve 4 basit hesap meselesinin içinden çıkma, müesseseye girmek için ilk şart olduğundan, işçiler ne yapıp yapıp bu şartları kendi vasıta ve imkânlarıyla elde ediyorlar. Buradan çıkan bir netice şu ki, yalnız başına mutlak bir değer taşımayan ilk öğretim politikası, aynı zamanda sanayileşme ve şehirleşme hareketi ile birlikte yürütüldüğü, binaenaleyh amelî bir ihtiyacı karşıladığı, sosyal bir vazife ifa ettiği takdirde ister istemez gerçekleşecektir. Bu nokta, bir müddettenberi Prof. Mümtaz Turhan Bey tarafından ileri sürülen kanaati tasdik eder görünüyor. Bk. M. Turhan : Maarif Dâvamız, 1959. Kz. Bk. Z. F. Fındıkoğlu : M. Turhan'ın Terbiye seminerleri, «Yeni İstanbul», 21.4.1961.

	1949 - 50	1954 - 55	1959 - 60
Kok	151	201	216
Fırın	124	190	201
Çelikhane	232	280	409
Haddehane	707	709	761
Şak. Boru	375	370	446
Sav. Boru	—	—	187
Asit	96	83	92
Gaz	41	49	64
Tel	—	—	39
Nakliyat	272	661	712
Atölye	226	269	725
Makina	270	374	597
Elektrik	125	171	240
İnşaat	78	105	143
Lâboratuar	40	57	59
İç Hizmet	186	418	345
Malzeme An.	62	62	73
Mamûl An.	58	68	95
Hastahane	41	69	76
Resimhane	5	1	8
	3089	4137	5488

Bu belli başlı iş yerleri dışında muhtelif servisler —ki bunlar depolar, teknik araştırma, santral, teknik emniyet, telefon, muhaberat, koruma... gibi hizmet mahalleridir— emrindekiler de göz önüne alınırsa, aynı yıllara yekûn olarak sırasıyla 3383, 4392, 6256 işçi düşmektedir.

Bu belli iş yerlerinde çalışan ve *bedenî işçiler* tavsifine uygun olan işçilerin Karabük'ün mâzisine karışmış olan hayatları ancak romanlaştırılmış amele hayatı tasvirleriyle izah olunabilir. Biz burada yalnız rakkamlar üzerinde ve onlara ait mücerret mülâhazalar etrafından dolaşacağız.

D.Ç.İ.'nin işçi mes'elelerinden bazılarını, yalnızca işarete vesile olmak üzere 1937 - 39 arasını bir tarafa bırakıp 1940 - 60 arası 20 yıllık işçi seyrini gösteren aşağıdaki tarih ve sayıları kaydedelim :

<u>Yıl</u>	<u>İşçi sayısı</u>	<u>Yıl</u>	<u>İşçi sayısı</u>
1940	2616	1950	4060
1951	2899	1951	3917
1942	3132	1952	4060
1943	3839	1953	4047
1944	4131	1955	4820
1945	4181	1956	5112
1946	3996	1957	5543
1947	4107	1958	6066
1948	3823	1959	6614
1949	3691	1960	6881

Bu tabloya dikkat edilirse müessesenin teknik gelişmesiyle müvazi yürüyen işçi sayısı 1946, 1948, 1949, 1951 yıllarında birden azalma gösteriyor. Her azalmanın bir taraftan dünya ölçüsünde veya memlekete şâmil umumî, diğeri müessese ile alâkalı hususî kritik illetleri bulunduğu şüphesizdir. Bunların içinde yalnız bir seneyi seçerek üzerinde bambaşka bir sebepten ötürü durmak isterim : 1954... İşletme ile temasımız esnasında iktisadî olmayan bir illet yüzünden işçi sayısının düşeceğine ait bir endişenin gerçekleşmediğini öğrendik. Anlaşıldığına göre 1953'ten 1954'e geçerken D.Ç.İ. işçi alma politikasını kendi içinde bir öğretim siyasetiyle birlikte yürütmek istemiş ve işçi arzının asgarî bir okuyup yazma, iptidai bir hesap bilgisi talebiyle birleştirmiş, önce bu talebin müesseseyi işçisiz bırakacağından endişe edilmişti. Fakat netice önceden ilân edilen talebin az zamanda çok iyi karşılandığı ve pek verimli olduğunu göstermiştir. Bu noktaya Karabük'teki kültürel değişimlerden bahsederken tekrar avdet etmeği düşünüyoruz.

Biricik ağır sanayi şehrimizin işçi kaynakları hakkında bir fikir edinmek için Karabük kazası hakkında demografik ve morfolojik bilgiye ihtiyaç vardır. D.Ç.İ., kendi vasıtalarını bu kaynaklarla müessese arasında bir düziye dört posta olarak işletmektedir. Bu kaynaklardan bir kısmı 5, bir kısmı 20 km.'nin üstünde mesafelerde bulunmaktadır.

Çevre haritasına göz gezdirilir ve memurlar dışındaki D.Ç.İ. işçilerinin nerelerden ve ne nisbette geldiği bu harita üzerinde takip edilirse şöyle bir cetvel tertibi mümkündür :

<i>Köy ismi</i>	<i>İ.'ye mesafesi (Km.)</i>	<i>Kaç işçi geldiği</i>
Kapullu	5	413
Klavuzlar	7	—
Safranbolu	10	1197
Bulak	10	141
Zara - Zapran	13	496
Yazı	1,5	214
Çevrikköprü	22	281
Karaevli	25	297

D.Ç.İ. vasıtaları, yalnız köy - fabrika arasındaki işçi naklini temin etmekle kalmıyor, şehir içindeki başlıca sekiz semtten de işçi getirip götürüyor :

<i>Semt adı</i>	<i>İşçi sayısı (Memur dahil)</i>
Çamlık	610
Yenişehir	225
Dereevleri	194
Köprü	309
Kayabaşı	1252
İstasyon	1298

Yeşil mahalle, Soğuksu ve daha birkaç semt ile fabrika arasında vasıta kullanılmamaktadır.

D.Ç.İ. işçilerinin kaynakları düşünülürken, bu kaynaklardan kaza ve köylerle ilgili olanların demografik değişimleri dikkati çekiyor. 1940, 1945 ve 1950 senelerine ait İstatistik U. Md. sayım cetvellerinden ve 1960 rakkamlarını da Karabük Nüfus İdaresinden alıp çıkardığımız şu listeyi yoklayalım :

<i>Köy adı</i>	<i>1940</i>	<i>1945</i>	<i>1950</i>	<i>1960</i>
Karabük	—	10682	9778	—
Arcak	6825	815	1691	431
Aceviz	206	255	285	322
Bulak	—	392	520	926
Çukurca	409	400	502	579
Davidlar	323	369	428	382
Demirciler	334	325	412	473
Gölveren	324	265	301	281
Kadıköy	313	381	411	474
Kâhyalar	311	359	—	428
Kamış	472	400	432	384
Karaağaç	375	381	443	420
Karaşar	253	248	279	326
Kızdap	374	386	428	402
Mehterler	406	458	411	393
Ortaca	366	400	443	384
Ödemiş	288	332	184	209
Öğlebeli	465	346	399	1038
Saitler	395	429	484	553
Salmalar	430	439	458	487
Sipahiler	372	407	426	473
Tandır	304	318	349	375
Üçbaş	255	293	288	237
Zapram	299	265	321	417
Zara	306	343	380	472

Yirmi beş yıl içinde köyler uzvî bir kıvılcıktan ibarettir. D.Ç.İ., doğrudan doğruya veya dolayısıyla yaptığı tesirlerle kazanın geniş çevresini kemmiyet (nüfus sayısı), keyfiyet (köylünün hayat telâkkisi) bakımlarından değişmelere mâruz bırakmaktadır. Karabük şehrinin nüfusundaki bereketli hareketlilik, çevre dışından vâki akın ile beraber, çevre içi akınlarla da izah edilebilir. Cetvelde görülemeyen 1955 rakkamlarının yalnız 9 köye ait olanını 1960 sayımıyla tekrar gözönüne alalım :

K ö y	1955 nüfusu	1960 nüfusu
Arcak	2001	431
Başköy	370	182
Öğlebeli	1088	1038
Çukurca	871	579
Darentler	434	382
Kapullu	1202	675
Üçbaş	268	237
Mehterler	425	393
Kamış	418	384

Bu tipik rakkamlar, Türkiye'deki köy sosyolojisi mes'elelerinin en başında yer alacak umumî bir meselenin misâllerini teşkil etmektedir. Beş yıllık devre esnasında azalan herhangi bir köy nüfusunun ne kadarını, Karabük işletmesi çekmiş, ne kadarını çevre dışına, uzaklara, belki İstanbul'lara, Ankara'lara akın etmiştir? Bu azalmalar, daimî terk suretiyle mi, yoksa verilen rakkamların köyleri muvakkat terk ânlarına rastlamasından ötürü mü? Nihayet kıymet hükmü bakımından azalmaları, güler yüzle mi, asık suratla mı karşılayacağız? Görüyorsunuz : Türk sosyolojisinin köy sosyolojisi şubesi de bir hayli mes'elelerle yüklüdür ve vatan, memleket endişesi ile hareket edecek, bize sosyal reçeteleri verecek araştırmacılarını beklemektedir.

D.Ç.İ. işçilerinin 25 yıllık devre içinde kazandıkları sınaî kabiliyet ve meharetin incelenmesi, 25 yıllık işçi devri esnasında :

- 1 — Müesseseye mal olmuş, veya,
- 2 — Müessesedeki iş nev'ini şahsî teşebbüs sahasına nakletmiş, yahut;
- 3 — Müesseseyi ve işi tamamen terkederek sınaî olmıyan çalışma hayatına, meselâ ziraî veya ticarî herhangi bir işe katılmış, yahut avdet etmiş,

olmak ihtimallerinin araştırılması, çalışma sosyolojisi bakımından ayrı ehemmiyet taşır. Yerli ve ecnebî müşahitler umumiyetle Türk işçisinin yabancısı olduğu yepyeni bir ağır sanayi hayatına uyma kabiliyetine hayrandırlar. Çeyrek asırlık devre esnasında «oturmuş» bir sanayi amelesi tabakası, Karabük için inanılmayacak derecede «tabii» bir realite olmuştur. Dikkatli bir fen adamımız, Karabük'ün yüz ağartan bir ilmî mecmuasında diyor ki : «Bu fabrikalar kurulduktan sonra Türk işçilerinin bunları nasıl

çalıştıracakları, ekserisi köylü ve ziraatçi olan bu insanların bu endüstriye ne şekilde intibak edebilecekleri düşündürücü suallerden birini teşkil etmekte idi. Bu tereddüdün yersiz olduğu kısa bir zamanda anlaşıldı. Mâzisi henüz pek yeni olan bu ağır endüstriye Türk işçisi büyük bir kabiliyetle adım uydurabilmiş, ecnebilerin hayranlığını celbetmiştir...⁵».

Birinci konuşmamızın sonunu bağlarken maddî - nüfusî varlığına ve iktisadî kudretine evvelce temas ettiğimiz D.Ç.İ. nde çalışan ve yabancı olduğu yeni bir iş nevine karşı müstesna alâkası ve yaratıcı intibakı hayranlık uyandıran Türk işçisi için şu suali sorarak cevaplandıralım :

— İşlemeğe başladığı 1939 yılından bu yana birteviye büyüyen, genişliyen D.Ç.İ., bir işveren olarak ne nisbette «insan» a, asıl işgücü sahiplerine in'ikâs eden bir bilânço durumu gösteriyor? Bu sorunun cevabını vermek için ilk D.Ç.İ. bilânçosunun yapıldığı 1940 ile 1960 arasındaki 20 yıllık devrenin biri işveren, ötekisi işalan tarafa ait kâr ve ücret istatistiklerini sıralamak ve grafikleri üzerine analizler yaparak durmak lâzımdır. Mevzu dışı saydığım bu mühim nokta için yalnız ziyaretimiz yılı ile bir sene önceki yıla ait ücret miktarını vermekle kalalım :

<i>Yıl</i>	<i>En çok</i>	<i>En az</i>	<i>Ortalama</i>
1959	425,10	199,54	291,29
1960	507,35	210,47	335,82

Bu iki yıl ve iki ücret miktarını, 1959 dan gerilere giden her yıl için sıralamak, 20 yıl boyunca D.Ç.İ.'ndeki Türk işgücünün belki tatmin edici bir ödeme ile karşılandığını göstermeğe yarayacaktır. Karabük İşçi Sendikasının son yıllara ait kongre raporlarının, işveren ve işçi münasebetlerine ait memnuniyet verici işaretlelerde bulunması da bu iki grafik üzerinde durmanın «insan unuru» lehine neticeler verebileceğini gösteriyor. İşverenin yeni 12 faktörlü değerlendirme siyasetinden memnun olan son sendika kongre raporu, D.Ç.İ.'ne karşı beslediği sevgiyi, işyerinin bulunduğu vilâyetteki Çalışma Vekâleti teşkilâtına, Vilâyetin Belediyesine karşı beslememektedirler. Maamafih D.Ç.İ.'nin alâkası

[5] Bk. Demir Çelik Mecmuası, 1951, sayı 1, Sf. 2.

esas olduğuna göre talepler içtimalî hakkaniyet ve adalet havası içinde karşılanmış, en son olarak aşağıdaki miktarlar kararlaştırılmıştır :

<i>Yevmiye</i>	<i>Eski</i>	<i>Yeni</i>
En az	520	736
Ortalama	810	1187
En çok	1256	1832

Mühim olan nokta raporun formüllediği üzere «hayat şartlarına intibak» işini takip eden bir sendikal yapının, onun arzularına arka çevirmiyen bir işveren zihniyetin mevcudiyetidir. Ziyaretimiz esnasındaki bu anlaşma düne nisbetle çeşitli sosyal yardımlarla ortalama % 50 bir artış elde etmiş, nisbî bir memnunluk doğurmuş, bu memnunluk D.Ç.İ.'ne «teşekkür» kararına kadar varmıştır. Bununla beraber raporun bir yerinde «fakat Karabük'deki geçim endeksine nisbetle yeter olmadığı» kaydına da rastlanmaktadır⁶.

Karabük'ü son yirmi yıl içinde iki defa ziyaretimiz esnasında entellektüel —yani fennî ve idarî hizmet erbabı— işçileri ile, asıl işçilerinden birbirlerini karşılıklı olarak takdir eden beyanlar dinledik. Bu *beyanlar*, müessesedeki «İnsanlararası münasebetler - Zwischenschenschliche Beziehungen, Human Relations, Relation humaines» tatbikatını takip edecek içtimalî politikacılarımız için çok faydalı olacaktır. Buna rağmen her iki zümre mensuplarının —fen erbabı ile hizmet ve işgücü sahiplerinin— D.Ç.İ.'nden vakit vakit ayrılmaları da bir vâkıdır. Bilhassa her iki zümreden ayrılıp İstanbul'daki hususî sektöre girmiş, bir vakitler Karabük'lü olan elemanların çokluğuna şahit olmaktayız⁷. Maamafih bu çeşit «firar» lar, D.Ç.İ. içindeki insan münasebetleri hakkında herhangi bir menfi mülâhazaya yol açamaz. Mes'ele sâdece «firar» edenlerin firarlarının sebebini gizliyen «homo economicus» hakikatı ile ilgilidir ve ayrı bir mesele tesbit etmektedir.

Hülâsa çalışan, çalıştıran insan zümrelerinin karşılıklı münasebetlerini takip eden Çalışma Sosyolojisi için Karabük bulunmaz bir araştırma ve düşünme çevresidir. Çalıştıranın Devlet sektörü

[6] Bk. Karabük Ağır Sanayi İşçileri Sendikası 1960 raporuna göre.

[7] Bu arada Karabük'lü mühendislerden ve maden işçilerinden İstanbul'daki hususî demir ve maden işyerlerinde bir haylisinin bulunduğunu öğreniyoruz. Bunlar hakkında yapılacak bir araştırma herhalde faydalı olacaktır.

olması, çalışanın yurdun dört bucağından gelmiş bulunması, bir kısmının köyden kopmaksızın endüstri ameleliğini başarması, çevreyi daha da bereketli bir hale getiriyor. Böyle bir çevreyi takip etmek, mes'elelerine gelişigüzel, amprik ve şahsî istikametler vermeyen bir memlekette ikinci bir ağır sanayi müessesesinin Ereğli D..İ.'nin kuruluşu esnasında rehberlik edecek bazı amelî fikirler ve tedbirler kaynağı da olabilir.

— II —

alışan ve çalıştıran tarafları aksettiren I. bölümün arkası sıra her iki tarafın meslekî veya gayrimeslek teşkiltları da, bizim anladığımız mânada bir Türk alışma Sosyolojisinin mevzuunu teşkil etmektedir.

Tamamiyle sanayileşme ameliyesine, hem de devlet eli ile sanayileşme hareketine bağlı olan Karabük şehirleşmesini vasıflandıran hususlardan biri de «Meslekî Teşkilt - Organisations professionnelles» mes'elesidir. Resm bir liste kazanın Emniyet Mdrlgnde kayıtlı 101 teşekkül adını ihtiva ediyor. Bunların hemen hepsi, 25 yıllık yeni bir Türk şehrinin daha çok şehirleşmesi ve hattâ şehirlileşmesi maksadını güttüğü, sanayi şehrinin çalışan ve çalıştıran elemanları ile ilgili olduğu için çok mühimdir. Her birinin şehrin kısa, canlı tarihine karışmış bir tarihçesi, her birinin bugüne ait dert ve dvaları, yarına dönük hayl ve projeleri vardır. Karabük'n çalışma ve emek müessesesine ait tasvirlerin arkası sıra, çalışma ve emek sahiplerinin organizasyonları hakkında da tasvir bir bilgi vermeği faydalı buluyoruz.

Filhakika, 1935 de 13 haneli Karabük bugün 114 çeşitli meslekî ve sosyal teşekküle sahip, cemiyet hayatı yaşıyan bir şehir manzarası kazanmıştır. Demokrasilerde Devletin kendi resmî teşkilâtı yanında fertlerarası her nevi hr teşekküller kurmanın ne kadar ehemmiyetli olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Mill Birlik idaresinin Kurucular Meclisi için meslekî teşkilta da yer ayırması ve yarınki Millet Meclisleri için aynı prensibin göz önüne alınacağı yolunda ileri sürülen mülâhazalar meslek teşekküllerinin

[8] Bk. Yıldız Turan : Karabük'de Meslek Teşekkülleri, 1961, «Meslek», sayı: 97.

bu gâyeye hizmetinden dolayıdır. Yalnız bu teşekküller sâdece süs ve gösteriş olsun diye mi mevcuttur? Dinamik ve çalışkan mıdır? Kendi içlerinde kuvvetli ve uyanık bir *efkârı umumiye*, bir *kongre ruhu* var mıdır? Yoksa varlıkları diğer memleket köşelerinde, meselâ İstanbul'da görüldüğü gibi çoğu zaman kangrenleşmiş midir? Bu gibi sualler meslekî teşkilât sosyolojisinin mühim bir konusunu teşkil eder. Gerçek şehir sosyolojisi de bu noktaya ehemmiyet vermek mecburiyetindedir. Zira bir şehrin hakikî mânasiyle şehir olması, iş bölümünün gelişmesi nisbetinde bu bölümlerin sosyal ifadesi olan meslek teşekküllerinin, bu teşekküllere hâkim *efkârı umumiyenin* kuvvet ve kudretiyle yakından alâkalıdır. Bu bakımdan Karabük'ün şehir olarak teşekkülü bizi bu mânada içindeki teşekküllerin varlığını tetkike değilse bile, şöyle bir göz atmağa sevketmektedir.

Türkiye'deki 570 kaza içinde Karabük kazasının mevkii bir «şehir - kaza» olmak bakımından çok üstün, bir «şehir - vilâyet» manzarası göstermesi itibariyle ise Vilâyet haline çok yakındır. Enstitümüz adına hazırlanmış bir raporda 114 çeşitli meslekî teşekkülün adı zikredilmekte, bunlar şöyle bir tipolojiye tâbi tutulmaktadır :

N e v ' i	Sayısı
İşçi Sendikası	4
Muhtelif Kooperatifler	5
Ticaret Odası	1
(Hava K., Kızılay K., Yardım Sevenler D., Verem S. D., Çocuk Esirgeme D.)	5
Klüpler	11
Çeşitli müstakil dernekler	72
Banka ve Sigorta Şubeleri	13
Y e k ü n	114

Karabük Emniyet Müdürlüğündeki resmî kayıtlardan —ki bunların mühim bir kısmı ölü doğmuş olabilir— faydalanılarak yapılan bu tipolojinin mânalandırılması, gerçek bir şehir ve şehirleşme, bilhassa şehirlileşme bakımından mânalandırılması için tek tek monografilere, son yıllık raporlara başvurulması lüzumu aşikârdır. Böyle bir etüdün yapılmasını beklিয়ে dururken, Karabük ika-

metinden faydalanılarak elde edilen malûmata dayanmak suretile şehirleşmeyi aksettiren bir kalitatif tablo çizmeğe çalışacağız. Bu hususu en objektif şekilde belirtmek için Karabük'teki :

- I. — Meslekî teşkilâtlar;
- II. — Malî müesseseler (Bankalar);
- III. — Sigorta şirketleri ve acenteleri;

göz önüne alınmalıdır.

I. — MESLEKÎ TEŞKİLÂTLAR

a — Klüpler :

Karabük'ün şehirleşme vetiresi içinde, vilâyetlerimizin dahi pek azında görülen klüp hayatı, dikkati celp ediyor, D.Ç.İ.'ne bağlı ve bir nevi Teknokrasi sayılabilecek zümrevî hayatı aksettiren ve Yenişehir bölümünde kapalı bir sosyete hayatı çevresi teşkiline sebep olan Mühendisler Klübü ile şehrin merkez bölümündeki Tüccar Klübü, bunların yanında şehrin aşağı bölümündeki Şehir Klübü, iş ve vazife dışındaki topluluk ve toplanma merkezlerini vücuda getiriyorlar. Bu merkezler «sosyal» merkezler olmaktan ziyade İstanbul'un yukarı zengin zümresi arasında yarı mizahî bir tâbir haline gelen ve yanlış olmasına rağmen matbuatta kullanılan «sosyetik» hayat yuvaları sayılsa yeridir. Bunlardan birinde Amerikalı bir ilim adamının yapmak istediği konuşmaya yalnız klüp âzalarının katılabildiği ve başka dinleyicilere müsaade edilmediği ve hâdisenin Amerikalı profesörü hayret içinde bıraktığı görülmüştür⁹.

Ancak sosyolojiden ziyade sosyolojiye yardımcı bir Türk içtimâî romancılığı tarafından tasvir ve tahlili beklenen bu neviden ayırıcı klüp hayatına sâdece işaret edelim. Keza eski şehirde tüccarların, Yenişehirde mühendislerin bu kapalı klüp hayatının iktisadî Devletçilik kanalı ile doğan ve nev'i şahsına münhasır kommersiyel ve teknokratik iki burjuvazi tezahürü olduğu, normal ve-

[9] Bk. Dr. A. Kurtkan : Karabük Küçük Sanayii ve Sosyal Şartları, 1961. (Henüz neşredilmeyen bir rapor). Maamafih Karabük hususî sektöründe fabrikada yetişmemiş, bahis mevzuu sanayi dalı ile hiç bir ilgisi bulunmayanlar da vardır. Aynı rapor bir misal veriyor : «Fabrika ile, demircilikle hiç bir alâkası olmadığı halde bu gün bir haddehane sahibi olan kimseler dahi demir haddehanesi kurabilmenin gerektirdiği kapitalist sezgiyi ancak Karabük gibi bir büyük sanayi şehirinde yaşamamanın verdiği imkânlarla borçludurlar.»

ya patolojik bir içtimaî belirti teşkil edip etmediği üzerinde durmaksızın sâdece işaretle kalıyoruz.

Sporla alâkalı teşekkülleri de uyanık ve hareketli olan Karabük, sayısı 25'i bulan meslekî ve içtimaî teşekkülleri arasından yalnız mevcudiyet ve faaliyetleri ile sosyolojinin içtimaî teşkilât kolu bakımından bir mâna taşıyanları üzerinde durmak faydalı olacaktır.

b — Ticaret Odası :

1935 de 13 haneli bir köy mahallesi olan Karabük, 25 yıl içinde tıpkı, meselâ İstanbul gibi bir (Ticaret Odası) na sahip bir şehir hâline gelmiştir. Bu (Oda) nın tarihi yalnız beş yıllıktır. Niçin? Zira Karabük, 1935 den bir müddet sonra bucak halinde idare edilmiş, ancak 1955 de kaza olmuştur. Kaza haline sokulduğu tarihten bir sene evvel, 1954 de malî müşavir Faik Tugay'ın teşebbüsü ile Ticaret Odası, Safranbolu Ticaret odasına kayıtlı Karabük tüccar ve esnafını müstakil «Karabük Ticaret Odası»nda toplamış, hattâ bu defa Safranbolu, bir müddet sonra Karabük Ticaret Odasına bağlanmıştır.

Şehrin Ticaret Odası kütüğüne kayıtlı 705 tüccar ve esnaf aşağıdaki cetvelde görülen dört sınıfa ayrılmıştır¹⁰ :

<i>S n ı f</i>	<i>Sayı</i>
1	194
2	155
3	215
4	141
<i>Y e k ü n</i>	705

Bu dört sınıf içinde başlıca 10 grup teşkil eden tüccar ve esnaf şu zümrelerde toplanmaktadır :

- 1 — Demir tüccarları, haddeciler, dökümcüler (44),
- 2 — Manifaturacı ve tuhafiyeciler (70),
- 3 — Tüccar - Terzi ve kavaf (53),
- 4 — Bakkallar ve inhisar bayileri (81),
- 5 — Lokanta, gazino ve otelei, kasap ... (86),

[10] Bu cetvelde ziyaretimiz tarihinde «oda» ya kayıtlı bulunan tüccar, esnaf zümrelerine ait olup «Oda» kayıtlarına göre düzenlenmiştir. Bunların dışında «Oda» ya kayıtlı olmayan gruplar ve nev'ileri hakkında yetesiye, kemmi bilgi edinilememiştir.

- 6 — Benzin, makina acenteleri, hırdavatçılar (59),
- 7 — Mühendisler ve nakliyeciler (114),
- 8 — Keresteciler (imalâtçı, tüccar) (49)
- 9 — Muhtelif imalâtçılar (81),
- 10 — Banka, gazete, matbaa, sinema, eczane ... (30),

Hemen söyleyelim ki bütün şehir tüccar ve esnafı Odaya kayıtlı değildir. Bizim Karabük'te bulunduğumuz sırada kaydedilmek için 152 talep vâki olmuştur. Türkiye Ticaret Odaları arasında yapılacak mükayeseli bir araştırmada Karabük'ün âza sayısı ve zümre adedi bakımından yerini, iktisadî kıymet yaratma tarafını tâyin etmek, herhalde alâka çekici olacaktır.

C — Karabük ağır sanayi işçileri sendikası :

İşçi Sendikaları kuruluşuna zemin hazırlayan kanunun neşrin-den ancak üç sene sonra, 1950 de, D.Ç.İ. işçilerinin kendi meslekî teşekküllerini kurduklarını görüyoruz. Fakat «Karabük Demir - Çelik Ağır Sanayii İşçileri Sendikası», 1955 de bir çok sendikaların, ikileşmesi, parçalanması hastalığına uğramış ve «Karabük Sanayi İşçileri Sendikası», «Karabük Ağır Sanayi İşçileri Sendikası» adlarıyla ikiye bölünmüş, 1956 da bu ikilik bertaraf edilmiştir. Bugün, birleşmiş sendikanın, merkezi Ankara'da olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu idare hey'etinde bir temsilcisinin de bulunduğunu görüyoruz : Ahmet Çehrelî. Karabük'ün bu biricik işçi sendikası, karşısındaki Devlet ve işverenle işçi münasebetleri çok âhenklidir ve sendika yaratıcı, hareketli varlığı ile mütenasip bir dinamizm içindedir. Karabükte ikametimiz esnasında, diğer memleket köşelerinde görmediğimiz bir sendika ruhu ile karşılaştığımızı, arsası temin edilmiş olan bir sahada Türkiye ölçüsünde muhteşem bir «Sendika Sarayı» nın plânını hazırlanmış gördüğümüzü söylemek isteriz. Karabük sendikacıları plânın şöyle böyle beş milyonluk bir malî varlığı gerektirdiğini de ümit ve cesaret ile beyan etmektedirler. Muhtelif kaynaklardan toplanmış 100.000 liranın arttırılması çâreleri üzerinde düşünülüyor ve ilk inşaat adımını atma ânının henüz gelmediği söyleniyor. D.Ç.İ. ile Orman İdaresinin yapacakları demir ve kereste aynî yardımı da inşaatın ilk adımını takip edecektir ¹¹.

[11] Şehrin en merkezi yerinde, Yenişehir'le İstasyon arasında bulunan 1230 M². büyüklüğündeki arsa üzerinde geçici olarak bir sinema hazırlığı tasavvuru vardır. Bu suretle eldeki meblâğın arttırılacağı umulmaktadır.

Sendika binasında bize gösterilen muhteşem plân karşısında, yeni ağır sanayi şehrimizin sınırlarını ve işçi kitlesini aşan bir düşünceyi bizi sürüklediğini itiraf etmek isteriz. Bu düşünce şudur : Karabük Sendika Sarayı, Türkiye Ağır Sanayi İşçileri Sendikalarının sarayı olarak tasarlanmalıdır. Yanbaşında kurulmak üzere bulunan Ereğli Ağır Sanayii işçilerinin yarınki mahallî sendikasını da içine alacak büyük bir federasyon merkezi olacak Karabük için böyle bir Saray, çok tabii ve karşılanması gerek bir ihtiyaç teşkil edecektir.

Sendika, sayısı 6200'ü geçen D.Ç.İ. işçilerinin 5300'ünü sendikalaştırmış bulunuyor. Geri kalan ve sendikaya kayıtlı olmıyan işçilerin *muvakkat işçi* statüsüne girenlerden ibaret olduğunu da söyleyelim. Bu durumu ile Karabük'ün biricik işçi sendikasının *işçi alâkasını çekme* bahsinde muvaffak olduğu görülmektedir.

Sendika çevresi ile yakın temaslarımız da bize bu alâkanın kuvveti hakkında yetesiye bir fikir vermiştir. Yeni bir sanayi şehrinin tek bir müessesesinde bulunmanın tesirile beliren bu meslekî ve sınıflı tesanüt, teknik terbiye ve mehareti isteyen bir sanayi dalına bağlılık yüzünden kalitece de üstün bir değer kazanmış görünüyor. Karabük ikametimiz esnasında katıldığımız bir «İşçi Semineri», bu ikamet sırasında gözden geçirdiğimiz Sendika Kongre raporları işveren ile işalan zümreler arasındaki insan münasebetlerinin de ideale pek uzak olmadığını göstermektedir. İleride, hususî sektör müessesesi olacak Karadeniz Ereğlisi D.Ç.İ. Ağır Sanayi İşçileri Sendikası, kendisine model olacak bir meslekî teşkilâtı Karabük'de bulacaktır ¹².

[12] 1960 yılı sonunda yapılan bu seminere katılan Karabük Sendikacılarının adlarını, meslekî bir hâtıra olarak buraya geçiriyorum :

Şaban Kapıcı - Mustafa Liman - Mustafa Yavuz - Fazıl Tomurcuk - Recep Yıldırım - Hamdi Yıldırım - Salih Sayın - Ali Rıza Osmanoğlu - Hasan Oral - Niyazi Papuççu - Hasan Ergüven - Mustafa Haşlamam - Ali Koltuk - Ahmet Çendek - Orhan Öktem - Kemal Aldoğan - Enver Kaya - Hüseyin Kappulluoğlu - Nuri Özyılmaz.

Hemen hepsi ile aktif metod icabı olarak iş birliği ettiğim işçi arkadaşlardan bir kısmı ile «Grev Piyesi» ni temsil, bazı hitabet nümunelerini işleme, «İnsanlararası münasebetler Teorisi» üzerinde münakaşa vesilesiyle daha sıkı ve yakından temaslarda bulunmak imkânı hâsıl olmuştur. Başta Sendika Reisi ve Türk - İş âzası Ahmet Çehrelî olduğu halde bütün Karabük Sendikacılarına gösterdikleri alâka ve sevgiden dolayı teşekkür etmek, benim için bir vazifedir. (Bahsi geçen «Grev Hakkı Piyesi», «İş ve Düşünce» nin 235, «Beşerî Münasebetler hakkında Ders» İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 20 sayılarında neşrolunmuştur.)

II. — MALÎ TEŞEKKÜLLER

a — *Bankalar :*

Bugünkü Karabük'te şu bankalar vardır :

- 1 — İşçi Bankası şubesi,
- 2 — Ziraat Bankası şubesi,
- 3 — Ziraat Bankası ajansı (Yenice nahiyesinde)
- 4 — Sümerbank şubesi,
- 5 — Yapı Kredi Bankası şubesi,
- 6 — Demirbank şubesi,
- 7 — Demirbank bürosu (Safranbolu'da)
- 8 — Tutum Bankası (şube olarak kuruluş hazırlığı yapıyor).

b — *Sigorta şirketleri :*

Şehirde altı sigorta acentesi ve mümessilleri vardır :

- 1 — Anadolu Sigortası acentası (İş Bankası, acentalık işini görüyor.),
- 2 — Doğan Sigortası acentası (Yapı ve Kredi Bankası ifa ediyor.),
- 3 — Başak Sigortası acentası (İşini Ziraat Bankası görüyor.),
- 4 — Güven Sigorta acentası (Faiik Turgay),
- 5 — Şeker Sigorta acentası (Ahmet Veliöğlu),
- 6 — İnan Sigorta acentası (Hilmi Gülay).

Hemen hepsi şehrin merkezinde, ana cadde etrafında bulunan bu müesseselerin yeni sanayi şehrimizin içtimaî fizyolojisine nasıl bir yardımda bulunduğu, kuruluşlarına ait kronolojik malûmat, kuruluşlarını gerektiren müacaatlar ve sebeplere ait bilgi ve nihayet yıllık bilânçolarını gözden geçirme, nihayet şehir halkının bu müesseseler hakkındaki «efkârı umumiye» sini yoklama neticesinde gösterilebilir. Şimdiden söylenecek şeyler, bütün bu kuruluşların, D.Ç.İ. ile sıkı alâkasında toplanıyor. Bir an için D.Ç.İ.'nin gayri mevcut farz edilmişinin bu malî müesseselerle içtimaî teşekküllerini nasıl bir duruma sokabileceği, kökleşme ve kasabaya malolma derecesi hakkında nasıl bir hüküm verilebileceği, şehirleşme hareketinin tipik misaline sahne olan şehre mahsus «Karabük mes'eleleri»nden birini teşkil etmektedir.

d — *Türkiye Sanat Mektepleri Mezunları Cemiyeti Karabük Şubesi :*

Merkezi eskiden İstanbul'da, şimdi Ankara'da bulunan «Türkiye Sanat Mektepleri Mezunları Cemiyeti», D.Ç.İ.'ne ilk günlerinden

beri, eleman vermektedir. Bizim ilk ziyaretimiz tarihi olan 1942 de, bu kıymetli genç unsurları pek intibaksız ve bu yüzden gayri memnun bulmuştuk. Fakat 1960'da durum çok memnuniyet vericidir.

Cemiyet, Karabük'teki şubelerini 1950'de 85 âza ile kurmuş, bu kuruluşta Diyarbakir Sanat Mektepleri Mezunlarından olup 62 cemiyet şubesinin müfettişliğini yapan Kemal Aldoğan rol oynamıştır. O tarihten bu yana cemiyetin âzasının ve müessesede çalışanların sayısı artmış, 960'da 500'e yükselmiştir. Bunların 200 kadarı yüksek teknik işlerin başında teknisyen ve ustabaşı olarak çalışmaktadır. Bunların bir kısmında yüksek öğretime yol arayanların bulunduğunu da işletme mensuplarınca kâh takdir, kâh tenkit makamında ileri sürülüyor. D.Ç.İ. ücret bareminde 10. kademeye kadar yükselen bu sanatkârlar, bu sırada 12. kademeye ulaşmak için teşebbüse geçmişlerdir.

e — Karabük Ağır Sanayi Mühendisleri Derneği :

24/10/1950 de mühendis Şahap Bey ve arkadaşları tarafından kurulmuş, 1951 de aylık «Demir Çelik Mecmuası» adlı dergi neşrine başlanmış, Yenışehir'de bir klüp tesis eylemiştir. Âza sayısı ortalama ellinin aşağısına düşmeyen Dernek, aynı zamanda Türkiye'de ve muhtelif memleketlerde yetişmiş fen adamlarını bir araya toplamaktadır. Vakit vakit meslekî konferanslar tertip edilmekte, bu konferansların metinleri teksir edilerek dağıtılmakta, yahut husûsî bir değeri bulunan mecmualarında neşredilmektedir.

Meslekî teşekküller bahsi münasebetiyle Karabük'deki siyasî parti hayatından da bahsetmek belki gerekirdi. Sâdece şunu söyleyelim. Yurdun dört köşesinden gelmiş, kuvvetli ve atılgan bir «iktisadî adam» psikolojisine sahip, çeşitli menfaat çevreleri içinde kaynaşan yeni bir «Karabüklü» tipi ile karşı karşıya bulunuyoruz. Temas ettiğimiz ve kendileriyle konuştuğumuz iş adamları sempati besledikleri partileri realistçe seçmiş görünüyorlar ve bir an evvel oturmuş bir siyasî duruma girmeyi arzuluyorlar.

Karabük'ün meslek teşekküllerine ait resmî bir listede görülen 114 organizasyon arasından alıp belirttiğimiz bu bir kaç meslekî teşkilât, sırf bu yönden 67 vilâyetimizle rekabet edecek bir mühim *kaza* ile karşılaştırıyor. Meslekî teşekküllerin ileri, bölünmüş, uzvî tesanütlü, «Cemiyetçi» toplulukların seciyesi olduğu doğru ise

Karabük için aynı vasıfları kullanmak gerektir. Bu hükmün sağlamlığı, adı geçen ve geçmeyen, ancak teşekküllerin işleyişini, fiziyojisini tetkik neticesinde anlaşılabilir.

İşte şehrin şehirleşmesine yardım eden 114 teşekkülden Çalışma Müessesesi ile en yakından alâkalı olanlardan birkaçı. Bir taraftan çalıştıranla, işverenle alâkalı, Türk teknokrasisinin temsilcisi olan «Mühendis» in, öteyandan Türk emekçi zümresinin rehberliğini yapan, Türkiye sathı üzerinde nev'i itibarile Ereğli Ağır Sanayii doğuncaya kadar biricik kalacak olan ağır sanayi işçilerinin meslekî, tabir caiz ise sınıfı organizasyonları hakkında deskriptif bir bilgi edinmiş oluyoruz. Karabük'ün bu biricik işçi sendikası çevresinde bir hafta devam eden bir işçi seminerine katılma vesilesile yakından vâki temaslarımız bize «yaşanmış tecrübe - Expérience vécue» imkânını da verdiği için o nokta hakkındaki tasvirler, sathî olmaktan nisbeten uzak bulunuyorlar. Eğer bu tasvirlerin sahibi, yeni Türkiye'nin yeniliğini karakterlendiren şehirleşme problemi sahasında dinleyicilerimize bir misal verebildi ise bu misali modern sosyolojinin içtimaî siyasetçiliğe yardımcı kolu olan «Çalışma Sosyolojisi - Sociologie du travail, Arbeitssoziologie, Sociology of work» ile ilgili sahadan seçmek suretiyle az çok isabetli davrandı ise kendisini bahtiyar sayabilir.